

شیوه‌ی آموزش موسیقی به کودکان

پژوهش و نگارش:
هاتف دوست‌دار

به‌کوشش:
واحد تحقیق و پژوهش موسیقی انتشارات چنگ



انتشارات چنگ

۱۳۸۴

فهرست نویسی پیش از انتشار

دوست‌دار، هاتف، ۱۳۴۵-

شیوه‌ی آموزش موسیقی به کودکان/ پژوهش و نگارش: هاتف دوست‌دار،
به‌کوشش: واحد تحقیق و پژوهش موسیقی انتشارات چنگ- تهران:
چنگ، ۱۳۸۳.

۱۰۰ ص: مصور جدول.

ISBN: 964-8538-27-1

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا

بشت جلد به انگلیسی:

Hatef Doostdar, Children Music Pedagogy.

۱. کودکان-- موسیقی-- آموزش. ۲. آرف، کارل، ۱۸۹۵-۱۹۸۲م.

Orff, Carl-- موسیقی کودکان.

الف. انتشارات چنگ، ب. عنوان.

۷۸۰/۷

MT۹۱۸/۳۹

۸۳-۲۴۴۲۶

کتابخانه‌ی ملی ایران



انتشارات چنگ

شیوه‌ی آموزش موسیقی به کودکان

پژوهش و نگارش: هاتف دوست‌دار

به‌کوشش: واحد تحقیق و پژوهش موسیقی انتشارات چنگ

ویرایش فنی: چنگ

واژه‌نگاری و صفحه‌آرایی: چنگ

طرح و اجرای جلد: چنگ

لیتوگرافی و چاپ: غزال

چاپ یکم: بهار ۱۳۸۴

شماره‌گان: ۲۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۶۴-۸۵۳۸-۲۷-۱

کلیه‌ی حقوق مربوط به ویرایش فنی، افزوده‌ها و غیره، برای «علی برلینی» محفوظ است.

نشانی: تهران- سهروردی جنوبی- فلایری پور غربی- نوبهار- شماری ۶/۲.

تلفن: ۸۸۲۲۲۵۵-۸۷۶۴۴۲۲-۸۵۰۵۵۷۵-۸۵۰۵۵۷۵

www.changpublications.com info@changpublications.com

قیمت: ۱۵۰۰ تومان

«پیش گفتار ناشر»

یادگیری (Learning)، تغییری نسبتاً پایدار (Constant) در رفتار (Behavior) است که می‌تواند ابعاد متنوعی مانند اصلاح یک رفتار، آموختن یک مهارت یا کسب افکار جدید را در بر گیرد. برای آموزش، حواس تحریک‌پذیر، نحوه‌ی کاربرد ابزار و مواد، به عنوان مفاهیمی برای شکل دادن به تعابیر شخصی، در نظر گرفته می‌شوند. در واقع ابزار، شیوه‌ی (Method) به کارگیری فن‌آوری، مواد، کیفیت درک انسان و تجربه، مصالح مورد نیاز برای ایجاد ارتباطی پویا در فرآیند (Process) آموزش و یادگیری‌اند. اساس آموزش، تکامل حواس از طریق مشاهده، روش‌های تجربی و درک مستقیم احساس است. همان‌طور که «لاون فلد» (Lawn Feld) می‌گوید: «هر چه حواس، بیش‌تر درگیر و آگاه باشند، یادگیری بالاتر می‌رود». آموختن به وسیله‌ی تکرار (Repetition) و تقلید (Imitation) نیز فرآیند آموزش و یادگیری را که واکنش‌های فیزیکی، عقلی، روحی و روانی را برمی‌انگیزاند، تقویت می‌کند. لازم است هر فعالیت آموزشی، با توجه به چگونگی فرآیند یادگیری ذهن پایه‌ریزی شود. پیش از هم‌آهنگ کردن فرآیند تدریس با عمل کرد ذهن، بهتر است چگونگی عمل کرد ذهن را به خوبی شناخت. به همین منظور، آشنایی با آناتومی (Anatomy) و فیزیولوژی (Physiology) ذهن و مغز، چگونگی عمل کرد ذهن و رمزگذاری (Encoding)، پردازش (Processing) و ذخیره‌سازی اطلاعات (Data Saving) در ذهن، ابزارهای کاربردی کلاس‌های درس و روش‌های تدریس سازگار با ذهن، از ضروریات آموزش و تدریس است. یادگیری، فرآیند ساختن شبکه‌های عصبی است. عموماً سه سطح آموزشی برای ایجاد این فرآیند، می‌توان تصور شد: تجربه‌ی عینی (Objective Experience)، یادگیری نمادین (Symbolic Learning) و یادگیری نظری (Theoretical Learning).

مسیر درک موسیقی، یک فعالیت عصبی بسیار پیچیده است. مکانیزم‌های ذهنی که موسیقی را پردازش می‌کنند، به طور عمیقی با دیگر ساختارهای اساسی مغز، از جمله هیجان، احساسات، حافظه و حتی زبان، هم‌کاری دارند. موسیقی، می‌تواند حداقل سه نقش اثرگذار داشته باشد: برانگیزاننده (Arousal)، زیرا می‌تواند انتقال‌دهنده‌های عصبی (Neurotransmitters) مربوط به توجه را افزایش یا کاهش دهد؛ حامل واژه‌ها (Carrier of Words)، زیرا ملودی، هم‌چون حاملی برای خود واژه‌ها عمل می‌کند؛ و چاشنی (Primer) برای مغز، زیرا راه‌های عصبی را می‌تواند تجهیز کند. موسیقی، تأثیرات سودمندی روی یادگیری دارد. بسیاری از عمل‌کردهای سطح بالای مغز را مورد استفاده قرار می‌دهد و آموزش در قالب موسیقی، می‌تواند کارایی این عمل‌کردها را افزایش دهد. موسیقی، حافظه‌ی فرآیندی بدن را تقویت می‌کند و در نتیجه، امکان یادگیری پایدار ایجاد می‌شود. موسیقی، موجب پرورش دوران کودکی، خلاقیت، تمرکز، راه‌یابی به پاسخ درست، خودکفایی، هم‌آهنگی، توجه به ارزش‌ها و خویش‌داری می‌شود. ساختار مغز، با موسیقی، تطابق و سازگاری فوق‌العاده زیادی دارد؛ و آموزش آن، منافع اجتماعی و تحصیلی مانند گار، مثبت و قابل توجهی دارد. در واقع، شواهد فراوانی حاکی از این است که آموزش همه‌گانی موسیقی، برای تمام کودکان و دانش‌آموزان هر کشوری لازم است.

کتاب حاضر که حاصل تجربیات چند ساله‌ی نگارنده‌ی آن در زمینه‌ی آموزش موسیقی به کودکان عادی و استثنایی (کم‌توان‌های ذهنی) است، به عنوان کتاب راهنما برای مربیان موسیقی کودک و والدین به نگارش درآمده است. فصل یکم اشاراتی مختصر به چیستی و ماهیت (Quiddity) هنر و علل و پیدایش آن دارد. فصل دوم، درباره‌ی تاریخچه‌ی آموزش موسیقی بحث می‌کند. در فصل سوم، به مبحث مراحل فراگیری پرداخته می‌شود. فصل چهارم، به تمرینات حرکتی اشاره داد. در فصل پنجم، نکاتی برای مربیان ذکر شده است؛ و در نهایت، در فصل ششم، بیش از ۳۰ برنامه‌ی هدف‌مند برای کلاس‌های موسیقی کودک ارائه شده است. این کتاب، طیف مربیان موسیقی کودک و علاقه‌مندان به مباحث علوم تربیتی، روان‌شناسی کودک و پیراپزشکی را در بر می‌گیرد.

ناشر، در راستای رسالت خود، ضمن فراهم آوردن امکان نشر آثار هنرمندان موسیقی، برای تمامی علاقه‌مندانی که کم‌بود کتب و آثار آموزشی و پژوهشی را احساس می‌کنند، اقدام به نشر و پخش آثار استادان و هنرمندان پویا می‌نماید و بر این باور است که از طریق اندیشه و یافته‌های صاحب نظران موسیقی، گامی اساسی در بهینه‌سازی و ترفیع سطح آموزش موسیقی کشور می‌توان برداشت و در نظر دارد با اِعمال مَقَرَّات و استنادهای انتشارات خود، زبان واحدی را در این زمینه، بسط و گسترش دهد. همین موضوع، ناشر اثرگزین و اثرآفرین را سال‌ها بر آن داشته است که آگاهانه، با تخصص، تعهد، همت و سرمایه‌گذاری شخصی خود، هم‌چنان در حوزه‌ی فرهنگی و هنر، به آماده‌سازی و چاپ کتب تخصصی موسیقی بپردازد. در پایان، از سرکار خانم سپیده آرمین، به پاس راه‌نمایی‌های ارزنده‌شان؛ و آقایان رامین درگاهی و نیما جداری سیفی، به خاطر هم‌کاری در تولید فنی کتاب، سپاس‌گزاری می‌نمایم.

علی برلیانی

مدیریت انتشارات چنگ

تهران - بهار ۱۳۸۴ خورشیدی

«پیش‌گفتار نگارنده»

از زمانی که به فراگیری موسیقی مشغول بودم، به این نتیجه رسیدم که برای راهنمایی مُربی موسیقی کودکان، تدوین کتابی احساس می‌شود. کتابی که بتواند تا حدّ ممکن، جنبه‌های مختلف و اهداف موسیقی کودک، فلسفه و تعریف‌هایی که پیش‌گامان موسیقی کودک از آن داشته‌اند و مراحلی که برای آن قرار داده‌اند را بررسی کند. در عین حال، هدف بر این بود که به غیر از مُربیان موسیقی کودک، والدین کودکان نیز کتابی در اختیار داشته باشند که به وسیله‌ی آن بتوانند به اهمیت موسیقی و دیدگاه‌های جدید آن، پی ببرند و نگرش تازه‌ای نسبت به آن پیدا کنند.

آموزش کودکان در هر زمینه‌ای، اهمیت زیادی دارد. این اهمیت از آن‌جا سرچشمه می‌گیرد که همین کودکان، در آینده‌ای نه چندان دور، آینده‌سازان ایران خواهند بود. آموزش موسیقی به کودکان نیز اگر مبتنی بر جنبه‌های صحیح علمی باشد، می‌تواند سهم مهمی در آموزش و پرورش کودکان‌مان داشته باشد.

دیدگاه‌های نوین آموزش هنر به کودکان، بر این امر اُستوار است که هنرها می‌بایست به نحوی آموزش داده شوند که هنرجو، گوش، چشم و تفکر هنری پیدا کند. در دنیای ماشینی امروز، این نوع آموزش، نه تنها برای تربیت هنری کودکان، بل که برای تربیت صفات انسانی او نیز می‌تواند مفید باشد.

صفحاتی را که پیش رو دارید، حاصل کاری تحقیقاتی است که روی چهار گروه سنی شش تا نه ساله دو دبستان دولتی دخترانه و پسرانه، انجام پذیرفته است؛ هم‌چنین تجربیاتی که در طول ۱۳ سال آموزش کودکان عادی و استثنایی (کم‌توان‌های ذهنی) اندوخته‌ام را دست‌مایه‌ی این فصول ساخته‌ام.

سپاس خدای را که این توانایی را به من ارزانی داشت تا بتوانم در این زمینه، اقدام کنم. در این‌جا لازم می‌دانم از سرکار خانم دکتر طلعت کاویان‌پور که با نهایت لطف، در تصحیح این اوراق، مرا یاری کرده‌اند، صمیمانه قدردانی کنم. در پایان از آقایان علی برلیانی، مدیریت محترم انتشارات جنگل، رامین درگاهی و نیما جداری‌سیفی، در واحد تحقیق و پژوهش موسیقی، سپاس‌گزاری می‌کنم.

هاتف دوست‌دار

تهران - بهار ۱۳۸۴ خورشیدی

فهرست مطالب

۳	پیش‌گفتار ناشر.....
۴	پیش‌گفتار نگارنده.....
۷	فصل یکم: هنر چیست؟.....
۱۲	علل و منشاء پیدایش هنر.....
۱۴	فصل دوم: تاریخچه‌ی آموزش موسیقی به کودکان.....
۳۴	فصل سوم: مراحل فراگیری.....
۳۴	چه سنی برای فراگرفتن موسیقی مناسب است؟.....
۳۴	پیش از به دنیا آمدن کودک تا هجده ماهه‌گی.....
۳۵	مراحل رشد کودک در موسیقی.....
۳۵	کودکان نوپا.....
۳۶	از هجده ماهه‌گی تا سه ساله‌گی.....
۳۶	پیش‌دستانی‌ها.....
۳۷	سه تا پنج ساله‌گی.....
۳۸	کودکان پنج تا هفت سال.....
۳۸	کودکان شش تا نه سال.....
۳۹	کودکان هفت تا یازده سال.....
۳۹	چگونه می‌توانید به کودکان کمک کنید که از موسیقی و ریتم لذت ببرند؟.....
۴۰	سازهای موسیقی کودکان.....
۴۲	نحوه‌ی دست گرفتن چوب و حالت دست‌ها.....
۴۶	فصل چهارم: تمرینات حرکتی.....
۴۶	تمرین حرکات ریتمیک برای کودکان.....
۴۶	تمریناتی برای کودکان.....
۴۶	افزایش آگاهی از بدن.....
۴۷	اندام بدن ما، چه کارهایی را می‌توانند انجام دهند؟.....
۴۷	حرکات ریتمیک هدایت‌شده.....
۴۸	مراحل انجام کار.....
۵۳	مثالی برای استفاده کردن از حرکات فطری کودکان.....
۵۴	فصل پنجم: نکاتی برای مربیان.....
۵۴	چند نکته‌ی مهم برای مربیان.....
۵۵	روش کنونی تدریس کلاس‌های موسیقی کودک.....
۵۶	فصل ششم: برنامه‌ریزی‌های هدف‌مند کلاس‌های موسیقی کودک.....
۹۳	منابع و مآخذ.....